

Joanna Kata

Doktorantka na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie

---

Zagrożenia medialne i telewizja w gronie dzieci i młodzieży

The dangers of media and television to children and adolescents

Słowa kluczowe

telewizja, zagrożenia medialne, dzieci, młodzież, rodzina, czas wolny, zachowania agresywne

Streszczenie

Korzystanie z telewizji przez wiele godzin ma negatywne konsekwencje. Oprócz wpływu na zdrowie fizyczne, potrafi powodować stopniową utratę kontaktów rodzinnych oraz zaburzyć wpływ wychowawczy rodziców na dzieci. Młodzi ludzie, którzy korzystają z telewizji bez kontroli rodziców, są narażeni na szkodliwe czynniki psychiczne. W części empirycznej zostały zaprezentowane badania przeprowadzone w czerwcu 2016 roku w gronie 200 gimnazjalistów uczących się w wiosce Iwkowa i mieście Przemyśl.

Keywords

television, media dangers, children, youth, family, free time, aggressive behavior

Summary

Watching television for hours has negative consequences. In addition to the impact on physical health, it can cause a gradual loss of family contacts and disrupt the educational influence of parents on children. Young people who use television without parental control are exposed to harmful psychological factors. In the empirical part we were present research conducted in May 2016 among 200 high school students studying in the village of Iwkowa and the city of Przemyśl.

Wprowadzenie

Telewizja, powszechnie dostępna dla każdego młodego człowieka, postrzegana jest jako główne źródło zagrożeń. Konsekwencją masowego oglądania telewizji w godzinach wieczornych, zwłaszcza u dzieci, są kłopoty z zasypianiem oraz nocne koszmary. Pojawiające się na szklanych ekranach katastrofy i klęski żywiołowe wzbudzają w dzieciach niepewność i zmienność emocjonalną¹.

Janusz Gajda wyróżnia trzy zarzuty formułowane pod adresem środków masowego przekazu stanowiące zagrożenie dla dzieci i młodzieży. W środkach masowego przekazu rzeczywistość prezentowana jest w krzywym zwierciadle, a przemoc przedstawiana bez gruntownej analizy społecznej. Kolejnym zarzutem, jaki formułuje Janusz Gajda, jest utrwalanie i upowszechnianie opinii dotyczącej konsumpcyjnego stylu życia. Ostatnim zarzutem jest proces dekulturyzacji polegający na obniżeniu poziomu artystycznego².

Przykładem zagrożenia z strony środków masowego przekazu, nad którymi nie sposób zapanować, jest przedstawianie wzorów wychudzonych modelek oraz ukazywanie zdjęć poddawanych obróbce graficznej w czasopismach dla nastolatek. Prowadzi to do niskiej samooceny oraz zaburzeń psychicznych dorastających dziewcząt i chłopców³.

Przyczyny zagrożeń medialnych

Postęp naukowo-techniczny, który istnieje w obecnym świecie, jest konsekwencją rozwijających się elektronicznych mediów. Zmienia się sytuacja życiowa zarówno osób dorosłych, jak i dzieci oraz młodzieży. Obecne otoczenie dziecka tworzy nie tylko to, co dzieje się w jego bezpośrednim środowisku, ale także to, co dociera do niego poprzez przekaz pośredni za pomocą mediów elektronicznych. Przemiany, które pojawiły się w sferze kultury, były związane z rozwojem telewizji i multimedialności.

Kontakt dziecka z mediami zaczyna się od najwcześniejszych lat i ma charakter codzienny, z upływem czasu coraz dłuższy, nawet wielogodzinny. Media w intensywny sposób pojawiły się w życiu dziecka,

¹ M. Łobacz, *Telewizja szanse i zagrożenia wychowawcze*, Tychy 2007, s. 41.

² J. Gajda, *Media w edukacji*, Kraków 2005, s. 63.

³ M. Czerwiec, *Media a wychowanie – szanse i zagrożenia*, Radom 2010, s. 72.

stając się dominującym składnikiem środowiska, w którym się ono wychowuje⁴.

To, w jaki sposób dziecko korzysta z telewizji, jest kształtowane przez naturę tego medium. Istotnymi wskazówkami, które potrafią określić nieprawidłowe kontaktowanie się dzieci z mediami, są między innymi: nadmiar czasu, jaki dziecko poświęca popularnym programom telewizyjnym, niewłaściwa godzina do kontaktów z mediami, treści programów, w których pokazywane są sceny przemocy. Nieodpowiednie relacje występujące między mediami a dzieckiem prowadzą do negatywnych skutków dotyczących zmian o charakterze destrukcyjnym. Poświęcanie zbytnej ilości czasu prowadzi do dezorganizacji czynności dnia codziennego. Nieprawidłowe użytkowanie przez dziecko telewizji niepokoi lekarzy: okulistów, ortopedów oraz neurologów. Bezustanne wpatrywanie się w monitor telewizora wpływa niekorzystnie na wzrok dziecka, ponieważ ekran telewizora przekazuje dużą dawkę promieniowania szkodliwego dla organizmu dziecka⁵. Długotrwałe wpatrywanie się w monitor powoduje pojawienie się schorzeń, takich jak: zapalenie spojówek, gwałtowne zaniki ostrości widzenia oraz zmiany w postrzeganiu barw. Zbyt duża ilość czasu spędzana przed telewizorem ogranicza i eliminuje zabawy ruchowe na świeżym powietrzu⁶.

Zagrożeniem dla dzieci i młodzieży jest oglądanie programów, w których pojawiają się sceny przemocy. Natłok informacji interesuje dzieci i młodzież, wywołując jednocześnie lęk i niepokój. Docierające do młodych użytkowników programów telewizyjnych informacje są niezrozumiałe. Nie potrafią oni rozróżnić kwestii ważnych od drugorzędnych, prawdy od fikcji⁷. Szczególnie niebezpieczne jest uczenie się przez dzieci i młodzież z monitora zachowań agresywnych. Oglądanie przez młodzież dużej ilości obrazów medialnych dotyczących przemocy nie tłumaczy zjawiska zachowań agresywnych. W rzeczywistości takie zachowania są rezultatem współdziałania wielu czynników o charakterze indywidualnym: genetycznym, fizjologicznym oraz neuropsychicznym. Na takie zachowanie wpływ mają:

⁴ J. Izdebska, *Media elektroniczne zagrażające współczesnemu dziecku – przejawy, przyczyny, wyzwania edukacyjne*, w: *Dziecko a zagrożenia współczesnego świata*, red. S. Guz, Lublin 2008, s. 213.

⁵ Tamże, s. 214.

⁶ Tamże, s. 215.

⁷ Tamże.

wiek, płeć oraz wzorzec utożsamiany z bohaterem danego programu telewizyjnego⁸.

Telewizja w życiu współczesnej rodziny

Troska rodziców o potencjał dziecka i o jego rozwój jest rozpatrywana nie tylko w kontekście odpowiedzialności społecznej, ale też świadomości rodzicielskiej. Poczucie odpowiedzialności jest centralnym regulatorem tego, jak reaguje na nią człowiek. Odpowiedzialność wewnętrzna nie zawsze jest zbieżna z odpowiedzialnością zewnętrzną. Zdarza się, że rodzice nie mają poczucia świadomości dotyczącej zainteresowań i zdolności dzieci oraz nie dbają o zapewnienie im odpowiednich warunków. Względem dziecka rodzice okazują szacunek, zrozumienie jego potrzeb, potrafią zrozumieć jego niedoskonałości, dbają zawsze o jego rozwój, chcą nauczyć i dostrzec błędy popełnione przez dziecko. Obciążenie, które wynika z pracy rodziców, przemęczenie ilością obowiązków odbiera im możliwość spędzania czasu z dziećmi. Wiele funkcji edukacyjnych oraz wychowawczych rodziny jest przejmowanych w początkowym okresie przez telewizję, następnie przez rówieśników⁹.

Dziecko od najmłodszych lat życia nawiązuje kontakt z programami telewizyjnymi. Stwierdzić można, że telewizja współtowarzyszy życiu rodzinnemu. Telewizja jest obecna w domach i dlatego przez osoby dorosłe jest wykorzystywana w różny sposób. Zdarza się, że rodzice czynią z niej najtańszą, ale jednocześnie „toksyyczną niańkę”. Odpowiedzialność za to, jaki wpływ będą miały media na dziecko, ponoszą rodzice. Swoim życiem dają oni przykład dzieciom, dlatego powinna być realizowana relacja człowiek – media. Rodzice powinni być świadomi, że nie wystarczy nauczyć dziecko obsługi telewizora, ale istotne jest, aby nauczyć dziecko umiejętnego i selektywnego korzystania z programów telewizyjnych¹⁰.

Przemiany zachodzące we współczesnym świecie, a wraz z nimi intensywny rozwój mediów elektronicznych, wzbudzają ogromne zainteresowanie tematyką edukacji medialnej. Media stały się nieodłącznym

⁸ Tamże, s. 217.

⁹ A. Baum, J. Łukasiewicz-Wieleba, *Potencjał dzieci w kontekście odpowiedzialności rodziców*, w: *Rodzice nauczyciele media. Kto ponosi odpowiedzialność za wychowanie i edukację dzieci?*, red. A. Jegier, Warszawa 2013, s. 84.

¹⁰ M. Sitarczyk, *Dzieciństwo przed telewizorem. Konfrontacja poglądów rodziców i nauczycielek przedszkoli*, w: *Rodzina w mediach. Media w rodzinie*, red. M. Sitarczyk, Warszawa 2013, s. 121.

elementem życia rodzinnego, podporządkowując organizację i funkcjonowanie rodziny. Otoczenie rodzinne, zwłaszcza życie dziecka, zmienia się poprzez uczestnictwo nowych mediów elektronicznych oraz multimediów. Kontakty z mediami elektronicznymi rozpoczynają się bardzo wcześnie. Media elektroniczne wywołują nierealne odbicie świata rzeczywistego¹¹.

Oglądanie telewizji nie jest tylko aktem jednostkowego i samodzielnego wyboru, lecz efektem dostosowania się oraz naśladowania innych osób i przenoszenia ich zachowań do świata realnego. Do zmian społecznych towarzyszących rozwojowi należy nowoczesny styl życia: z jednej strony pojawienie się czasu wolnego, z drugiej strony większe zwrócenie uwagi na dom rodzinny jako główny ośrodek życia codziennego. Czynniki kulturowe oddziałują na różne sposoby wykorzystywania telewizji. Do czynników tych zaliczyć można między innymi: czas spędzany w szkole, życie społeczne i obowiązki domowe. Wszystkie wymienione czynniki odgrywają istotną rolę w kształtowaniu sposobu istnienia telewizji w życiu dzieci i młodzieży¹².

Aby wyjaśnić oraz zrozumieć sytuację młodzieży, która w towarzystwie telewizji rozwija się w naszej kulturze, warto jest ją porównać w różnych kontekstach kulturowych. Porównanie jest ważne i konieczne dla zrozumienia istoty bardziej teoretycznej i uniwersalnej roli telewizji w życiu dziecka, która uwzględnia i wyjaśnia zaobserwowane różnice. Do różnic tych należą: status społeczno-ekonomiczny rodziny, poziom wykształcenia oraz różnice na poziomie makro, takie jak: tożsamość narodowa, a także cechy systemów występujących w mass mediach, jak również ich rola w społeczeństwie¹³. Aspekt społeczny oglądania telewizji związany jest ze zróżnicowaniem danego społeczeństwa oraz różnicami kulturowymi. Przeprowadzone badania rodzin robotniczych w krajach zachodnich wykazały, że poza typowymi dla tych porównań zmiennymi, takimi jak: poziom wykształcenia i dochód oraz różnice kulturowe, czynnik klasowy miał duży i istotny wpływ na życie rodzinne¹⁴.

Socjologiczne badania nad zmianami zachodzącymi w nowoczesnej rodzinie wykazały, że w rodzinach, w których rodzice pracują, mniejsza jest możliwość kontroli nad tym, co dziecko ogląda. Pojawia się brak

¹¹ T. Sosnowski, *Edukacja medialna dziecka wobec zagrożeń multimediów*, w: *Dziecko a zagrożenia współczesnego świata*, dz. cyt., s. 221.

¹² D. Lemish, *Dzieci i telewizja. Perspektywa globalna*, Kraków 2008, s. 11.

¹³ Tamże, s. 12.

¹⁴ Tamże.

kontroli nad działaniami dzieci i młodzieży, co w rezultacie prowadzi do pozostawienia ich samym sobie. Podobnie jest w rodzinach innego typu: wśród samotnych rodziców i rodzin imigranckich. Gdy priorytetem jest zagwarantowanie podstawowych potrzeb rodziny oraz pokonanie codziennych problemów, troska o to, co oglądają dzieci i młodzież, schodzi na dalszy plan. Pogodzenie nawyków z pozycją środka przekazu doprowadza do licznych zmian w funkcjonowaniu rodziny. Wielu badaczy uważa, że oglądanie telewizji nie jest integracją rodziny, a niektórzy uznają, że jej rutynowy oraz regularny charakter szkodzi życiu rodzinnemu. Oglądanie telewizji wymaga od członków rodziny przebywania w fizycznej bliskości. Czynność ta prowadzi do zaniku charakterystycznych rodzinnych zachowań¹⁵.

Mirosława Wawrzak-Chodaczek uważa, że negatywny wpływ telewizji na środowisko rodzinne wynika z kilku powodów. Są nimi: 1) brak konsekwencji między rodzicami dotyczący niestosowania zakazów związanych z oglądaniem telewizji przez dzieci i młodzież, 2) narzucanie przez osoby dorosłe określonych programów¹⁶. Znaczne podniesienie kompetencji pedagogicznych rodziców pomoże w ograniczaniu negatywnego wpływu telewizji. Działania rodziców powinny skłonić młodych widzów do rozważań. Istotne jest, aby móc przeciwstawić się presji wywieranej przez grupy koleżeńskie¹⁷. Zdaniem Mirosławy Wawrzak-Chodaczek rodzice przejawiają zainteresowanie tym, co ich dzieci oglądają w telewizji. Najwięcej jednak obaw okazują rodzice mieszkający w dużych miastach. Ogromne zaniepokojenie wywołują w rodzicach sceny fizycznej i słownej przemocy pojawiające się przed godziną 22.00¹⁸. Z kolei Jadwiga Izdebska stwierdza, że sfera funkcjonowania telewizji w życiu dziecka jest szczególnie przez rodziców objęta zbyt małą troską wychowawczą¹⁹.

¹⁵ Tamże, s. 15.

¹⁶ M. Chodaczek-Wawrzak, *Kształcenie kultury audiowizualnej młodzieży*, Wrocław 2000, s. 38.

¹⁷ J. Komorowska, *Telewizja i wychowanie*, Warszawa 1991, s. 23.

¹⁸ M. Chodaczek-Wawrzak, *Kształcenie kultury audiowizualnej młodzieży*, dz. cyt., s. 124.

¹⁹ J. Komorowska, *Telewizja i wychowanie*, dz. cyt., s. 24.

Telewizja w gronie dzieci i młodzieży

Dzieci rozpoczynają oglądanie telewizji w wieku dwóch lat. Przeznaczają na tę czynność od dwóch do trzech godziny dziennie, zdarza się, że w weekend liczba ta dochodzi nawet do 10 godzin. Wzrasta intensywność oglądania programów telewizyjnych przez dziecko. Bardzo wiernymi widzami telewizji są dzieci pochodzące z ubogich rodzin, bo jest to dla nich jedyna forma rozrywki i główne źródło informacji²⁰. Jak zauważa Jadwiga Izdebska, dzieci, które posiadają swoje zainteresowania, poświęcają mniej czasu na telewizję²¹. Istotnym elementem warunkującym odbiór telewizji jest klimat psychologiczny. Od niego zależy w dużej mierze zaspokajanie potrzeb bezpieczeństwa, przynależności oraz wzoru²². Programy telewizyjne wywołują w młodym pokoleniu iluzję aktywnego zaangażowania. Telewizja w rzeczywistości czyni z młodzieży i dzieci osoby bezsilne. Jest dla nich jakby kolegą. Można to zauważyć w odniesieniu do osób, które mają trudności z nawiązywaniem kontaktów z rówieśnikami, dotyczy to również dzieci i młodych ludzi, z którymi rodzice i rodzeństwo spędzają mało czasu²³.

Film dzisiejszy ukazuje przeżycia psychiczne danego bohatera za pomocą mimiki oraz gestykulacji w sposób oszczędny. Dzieci młodsze, w wieku od pięciu do ośmiu lat, znają ekspresję mimiki. Przy znakomitej grze współczesnego aktora dzieciom ciężko jest domyślić się, co przeżywa kreowana przez niego postać. Dzieciom młodszym podoba się role z upodobaniem do przesadnej gry aktorskiej²⁴. Właściwość dziecięcego odbierania filmu odnosi się do telewizji, ponieważ przekazuje ona treści za pomocą środków informacji. Telewizja dla dzieci jest bardziej dostępnym oraz lepiej rozumianym środkiem masowego oddziaływania niż film. Telewizja posługuje się językiem klitek jako podstawowych form przekazu, a plany bliższe są łatwiejsze dla dzieci, ponieważ mogą je odczytać. Treści programów telewizyjnych dla dzieci są z reguły bardzo proste, o mało rozbudowanych epizodach, co odpowiada bardziej prawidłowościom rozumienia przez nich

²⁰ J. Izdebska, *Rodzina, dziecko, telewizja. Szanse wychowawcze i zagrożenia*, Białystok 1995, s. 18.

²¹ Tamże, s. 24.

²² K. Łuszczek, *Nowoczesna telewizja czyli bliskie spotkania z kulturą masową*, Tychy 2004, s. 85.

²³ Tamże, s. 87.

²⁴ J. Koblewska, *Szkola i środki masowego oddziaływania*, Warszawa 1987, s. 45.

opowiadania w obrazkach²⁵. Sporo czasu na oglądanie telewizji poświęcają dzieci młodsze, jednak po upływie więcej niż roku od kupienia telewizora traci on swój urok nowości, szczególnie dla dzieci i młodych ludzi, którzy są przyzwyczajeni do innych form spędzania czasu wolnego²⁶.

Badania, które prowadził R. Silvey, udowodniły, że młodzież w wieku 14 i 15 lat reprezentuje niższy procent widzów niż dzieci do 12. roku życia. Silvey zwraca uwagę na to, że dzieci w wieku od 7 do 12 lat, oglądając telewizję, są zafascynowane danym programem, natomiast młodzież do 15. roku życia nawet jeśli ogląda telewizor, to nie zwraca uwagi na program. W wielu momentach młodzież jest zajęta czymś innym, przegląda gazetę, rozmawia z domownikami²⁷.

Kwestię wpływu środków masowego przekazu na dzieci i młodzież trudno jest rozpatrywać bez analizy upodobań młodych widzów do określonych programów telewizyjnych. Badania, które zostały przeprowadzone, pokazały, że dzieci i młodzież chętnie oglądają programy telewizyjne i filmy przeznaczone wyłącznie dla osób dorosłych. Taki fakt budzi niepokój wielu psychologów i pedagogów, ponieważ telewizja jest środkiem masowego oddziaływania na psychikę dziecka²⁸. Osobowość dziecka kształtowana jest od najmłodszych lat, wpływ na to ma wiele różnorodnych czynników. Jednym z nich jest telewizja. Powtarzanie tej samej czynności wpływa na psychikę dziecka, zwłaszcza gdy działanie jest kojarzone z doznawaniem przyjemności. Młodzież poświęca swój czas temu, co widzi na ekranie telewizora. Obrazy prezentowane w czasie trwania transmisji programu przyciągają uwagę²⁹. W wielu rodzinach telewizja stanowi szczególne centrum życia oraz staje się jego częścią. Dzieci i młodzież podporządkowują telewizji wszystkie czynności domowe. Zdarza się, że jeśli dziecko zostanie odizolowane od odbiornika telewizyjnego, powoduje to u niego agresję oraz rozdrażnienie³⁰.

²⁵ Tamże, s. 68-69.

²⁶ Tamże, s. 73.

²⁷ Tamże, s. 75.

²⁸ Tamże, s. 79.

²⁹ M. Przybył, *Mass media*, w: *Spoleczne konteksty edukacji medialnej*, red. G. Penkowska, Gdańsk 2013, s. 63.

³⁰ A. Andrzejewska, *Magia szklanego ekranu. Zagrożenia płynące z telewizji*, Warszawa 2007, s. 42.

Telewizja pełni bardzo wiele funkcji w życiu współczesnego człowieka, potrafi dostarczać rozrywki oraz uczyć. Jest namiastką towarzystwa i opieki. Telewizja oddziałuje na emocje, świadomość i podświadomość odbiorcy. Potrafi stwarzać szanse, ale ogranicza nasze życie. Potęgą medialnych wpływów na dziecko, jak również jego rozwój to cechy formalne interakcji dziecko – telewizja³¹.

Badania, które dotyczyły wpływu treści medialnych na psychikę dziecka i młodzieży, wskazały, że szczególnie szkodliwe jest oglądanie przez dzieci i młodzież filmów, które ukazują grozę, przemoc i agresję. Zbyt częste i długie oglądanie przed dziećmi i młodzieżą telewizji powoduje zmęczenie i znużenie. Ze względu na małe doświadczenia, a także określony poziom rozwoju psychicznego dziecka, nie jest ono w stanie ocenić, które informacje są istotne i ważne, a które drugorzędne, co jest fantastyką, a co rzeczywistością. Natłok informacji, z jakim dzieci spotykają się w programach telewizyjnych, powoduje, że nie mają one czasu na zastanowienie się nad treściami oraz uporządkowanie poszczególnych obrazów i dokonanie analizy obejrzanych³².

Negatywne skutki oglądania telewizji

Dziecko, które spędza większość czasu wolnego przed odbiornikiem telewizora, cechuje bezruch. Taka sytuacja ma negatywny wpływ na układ mięśniowo-szkieletowy dziecka³³. Sytuację oglądania telewizji można porównać do kontaktu z komputerem. Skoro tak jest, to bardzo prawdopodobnie obydwie sytuacje będą miały wpływ na sferę funkcjonowania organizmu dziecka. Są to: zawroty głowy spowodowane przeciążeniem wzroku oraz pojawiające się bóle głowy, powstające w wyniku promieniowania elektromagnetycznego. Do podstawowych symptomów zewnętrznych należą: zapadnięta klatka piersiowa, garbienie się, wiotkie mięśnie, zmniejszona kondycja fizyczna. Zbyt długie godziny w bezruchu powodują u dzieci i młodzieży zmęczenie oraz niechęć do podejmowania różnych zadań, wymagających wysiłku intelektualnego. Badania, które zostały przeprowadzone w ostatnich latach, sygnalizowały niepokojące zjawisko nadmiernego wydłużania się czasu, jaki

³¹ Tamże, s. 43.

³² M. Sitarczyk, *Dzieciństwo przed telewizorem*, art. cyt., s.111.

³³ W. Tuszyńska-Bogucka, *Dziecko w świecie telewizji*, w: *Media – przyjaciel czy wróg dziecka?*, red. W. Tuszyńska-Bogucka, Poznań 2006, s. 39.

dzieci spędzają przed odbiornikami telewizyjnymi. Można zauważyć, iż w ostatnich latach czas, jaki dzieci poświęcają na oglądanie telewizji, wydłużył się dwukrotnie. Oznacza to, że dzieci w wieku przedszkolnym potrafią spędzać od 2 do 4 godzin dziennie przed odbiornikiem telewizora, tymczasem zalecany czas spędzany przed odbiornikiem dla tej grupy wiekowej nie powinien przekroczyć 2,5 godzin dziennie³⁴. Dziecko, które spędza czas przed ekranem telewizora, wchodzi w niezauważalny dla siebie specyficzny „trans”, w trakcie którego nie potrafi nawiązać aktywności ruchowej. Obecnie specjaliści stosują dosadne stwierdzenie na tego rodzaju stan, nazywają go „stanem tępego warzywa”, ponieważ dzieci oglądają programy, na temat których później nie potrafią się wypowiedzieć³⁵. Dziecko-telewidz nie wykazuje żadnego starania i dlatego ma możliwość uczestnictwa w kreowanych na ekranie telewizora sytuacjach. Zdarza się, że dzięki telewizji dziecko nie musi sobie niczego wyobrażać, wystarczy, że włączy guzik od pilota i stworzy pewną sytuację, w której się znajduje, oglądając telewizję. Nieograniczoność informacji, jakie docierają do dziecka w bardzo krótkim czasie, powoduje swoistą bezsilność i dezorientację w tym, co jest ważne, a co należy pominąć. W tym momencie młody telewidz może stracić poczucie ważności i doniosłości poszczególnych zdarzeń³⁶. Dziecko nie jest w stanie zastanowić się nad informacjami, które zostały odebrane przez nie, jest skazane na przyjmowanie informacji w formie niezmienniej. Doprowadza to do zaburzenia rozwoju procesu poważnego myślenia, aktywnego i twórczego wykorzystywania zdobytych informacji³⁷. Ogromna moc telewizji tkwi w jej dostępności dla każdego dziecka. W dzisiejszych czasach niemożliwa jest ucieczka przed medialnymi treściami, które są przekazywane. Warto dołożyć wszelkich starań, aby dziecko, które jest wpatrzone w ekran telewizora, nie planowało całkowicie i bezpowrotnie zmienić świata zabaw, prawdziwych kolegów, którzy są zawsze dostępni, na towarzyszy ze szklanego monitora. Świat, który jest prezentowany za pomocą serii różnobarwnych, przesuujących się obrazów, nie może być światem realnym³⁸. Dziecko, które żyje w nieprawdziwym świecie, ujawnia niezgodę na rzeczywistość, nie

³⁴ Tamże, s. 41.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże, s. 43.

³⁷ Tamże, s. 45.

³⁸ Tamże, s. 46.

potrafi się od niej odwrócić albo jej odrzucić, zamknąć się w swoim świecie, niedostępnym dla innych³⁹. Bohaterowie telewizyjni ukazują zachowania agresywne. Zdarza się, że pozytywni bohaterowie cechują się minimalną wymową emocji, szczególnie emocji pozytywnych, prezentują postawy ignorancji. Świat przedstawiany przez media nie jest prawdziwy. Jest serią celowo poukładanych obrazów, dlatego o ich kolejności czy też zawartości decyduje odbiorca, lecz także nadawca. Najczęściej osoba dorosła odbiera wykreowany świat z bardzo ograniczonym zaufaniem, zachowując czujność⁴⁰.

W obecnej chwili uważa się, że prezentacja zachowań agresywnych w telewizji działa na małego widza na dwa sposoby. Po pierwsze, przez odebranie wizerunku przemocy dziecko może się uwolnić od napięć, osiągając tzw. stan zastępczego zaspokojenia. Drugi sposób interpretacji zachowań agresywnych zakłada bezpośrednią relację między oglądanymi wizerunkami zachowań agresywnych a wzmocnieniem takiego zachowania u młodego odbiorcy. Badania, które zostały przeprowadzone, sugerują bardziej słuszność drugiej interpretacji i podkreślają, iż najwięcej treści nabierają poprzez obserwację wcześniejszych zachowań. Oznacza to, że agresja jest efektem formowania, zaś mechanizmem pośredniczącym będzie dany przekaz telewizyjny⁴¹.

Badania własne

Badania dotyczyły zagrożeń pojawiających się w telewizji w gronie młodzieży gimnazjalnej. W celu uzyskania odpowiedzi na pytania badawcze przeprowadzono badania sondażowe z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety własnej konstrukcji. Badania przeprowadzono w Publicznym Gimnazjum im. Jana Pawła II w Iwkowej i Gimnazjum nr 3 im. Szarych Szeregów w Przemyślu. Grupa badawcza obejmowała łącznie 200 gimnazjalistów uczących się w wiosce Iwkowa oraz w mieście Przemyśl. 100 osób wzięło udział w badaniach w Publicznym Gimnazjum im. Jana Pawła II w Iwkowej, podobnie 100 osób uczestniczyło w badaniach w Gimnazjum nr 3 im. Szarych Szeregów w Przemyślu. Celem badań było poznanie opinii młodzieży

³⁹ Tamże, s. 47.

⁴⁰ Tamże, s. 48.

⁴¹ Tamże, s. 49.

gimnazjalnej na temat zagrożeń, jakie niesie z sobą oglądanie telewizji. Badania zostały przeprowadzone w czerwcu 2016 roku. Dla potrzeb niniejszego opracowania wybrano 5 pytań z ankiety dotyczących referowanej problematyki.

W opracowaniu przyjęto następujące hipotezy badawcze:

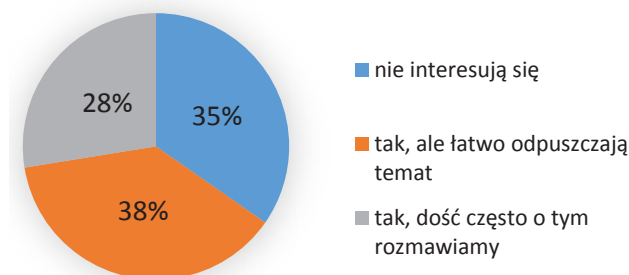
1. Zwiększona liczba godzin korzystania z telewizji może być czynnikiem zagrożenia.
2. Brak zainteresowania ze strony rodziców może być czynnikiem zwiększającym zagrożenie ze strony telewizji.

Wyniki przeprowadzonych badań prezentują się w następujący sposób:

Publiczne Gimnazjum im. Jana Pawła II w Iwkowej

1. Czy Twoi rodzice interesują się tym, co oglądasz w telewizji?

Wykres 1. Zainteresowanie ze strony rodziców treściami, z jakich korzystają respondenci

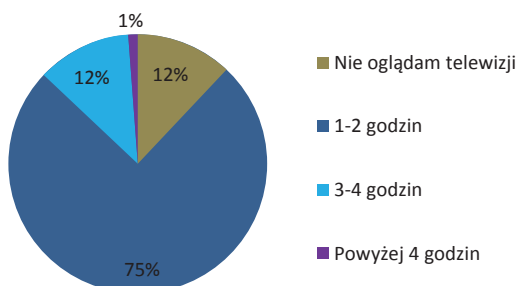

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Wyniki badań na powyższym wykresie 1 przedstawiają one zainteresowanie rodziców treściami, z jakich korzystają respondenci ankiety. Zdaniem 38% zainteresowanie rodziców tym, co oglądają ich dzieci w telewizji, jest tylko połowiczne. Ponad jedna czwarta, bo 28% badanych rozmawia z rodzicami o tym, co oglądają w telewizji. Dający do myślenia jest fakt, że 35% gimnazjalistów uważa, że opiekunowie nie wyrażają zainteresowania w tej kwestii.

2. Ile godzin dziennie poświęcasz na oglądanie telewizji?

Wykres 2. Liczba godzin poświęcanych w ciągu dnia przez respondentów na oglądanie telewizji

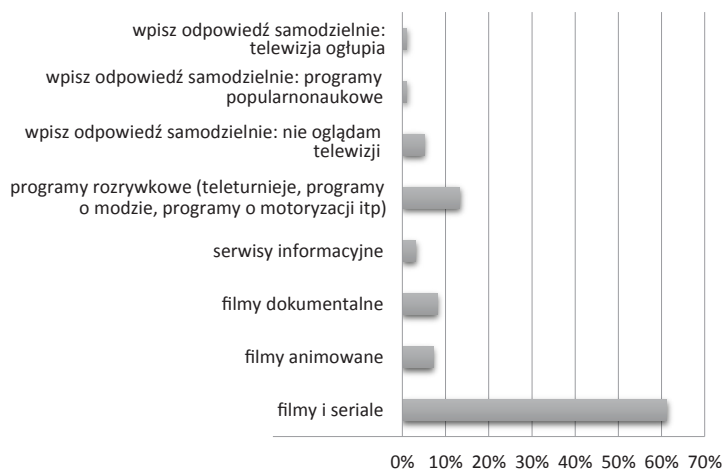

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Jak wskazują dane przedstawione na powyższym wykresie 2, zdecydowana większość, bo aż 75% badanych, poświęca na oglądanie telewizji 1-2 godziny dziennie. Grupa osób spędzających od 3 do 4 godzin dziennie na tej czynności to 12% ankietowanych. Tylko 1% udzielających odpowiedzi na to pytanie przyznał się do poświęcania na oglądanie telewizji ponad 4 godzin. Nieco większą grupę stanowią gimnazjaliści nieoglądający telewizji wcale – 12% badanych.

3. Jakie programy w telewizji przyciągają najbardziej Twoją uwagę?

Wykres 3. Programy telewizyjne najczęściej przyciągające uwagę respondentów

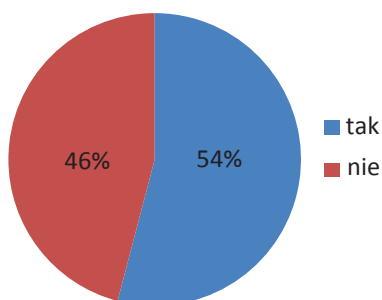

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Jak przedstawia powyższy wykres 3, ponad połowa, bo 61% badanych ogląda w telewizji filmy i seriale. Kolejna część badanych stanowiąca 13% ankietowanych czas przed telewizorem spędza przy programach rozrywkowych. Do zainteresowania filmami dokumentalnymi przyznaje się 8% gimnazjalistów, a filmy animowane przyciągają uwagę 7% przebadanej grupy. Serwisy informacyjne są interesujące dla 3% ankietowanych, a programy popularnonaukowe motywują 1% do oglądania telewizji. Do braku zainteresowania telewizją przyznaje się 5% ankietowanych, a 1% uważa, że ma ona właściwości ogłupiające.

4. Czy Twoi rodzice rozmawiają z Tobą o programach telewizyjnych?

Wykres 4. Zainteresowanie rodziców programami telewizyjnymi

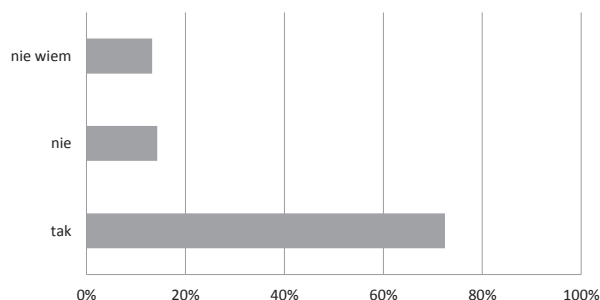

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Jak przedstawia powyższy wykres 4, ponad połowa, bo 54% ankietowanych przyznaje, że rodzice rozmawiają z nimi o programach telewizyjnych. Brak zainteresowania tą kwestią ze strony opiekunów przyznaje 46% badanych.

5. Czy Twoim zdaniem telewizja może stanowić zagrożenie?

Wykres 5. Stopień świadomości respondentów na temat zagrożeń ze strony telewizji

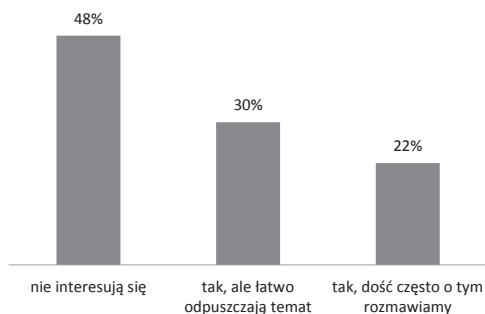
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Zebrane na powyższym wykresie 5 wyniki badań wskazują na to, że 72% badanych jest świadoma zagrożeń, jakie wiążą się z korzystaniem z telewizji. Według 14% telewizja nie stanowi żadnego niebezpieczeństwa. Do braku wiedzy w tej kwestii przyznaje się 13% gimnazjalistów.

Gimnazjum nr 3 im. Szarych Szeregów w Przemyślu

6. Czy Twoi rodzice interesują się tym, co oglądasz w telewizji?

Wykres 1. Zainteresowanie ze strony rodziców treściami, z jakich korzystają respondenci

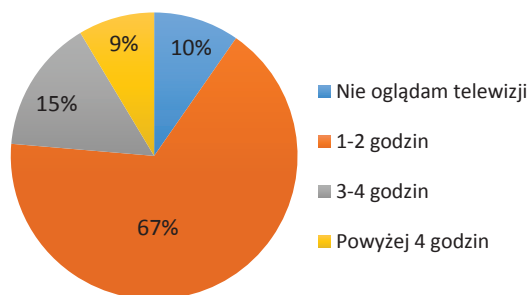
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Na powyższym wykresie 6 zebrano informacje dotyczące zainteresowania ze strony rodziców treściami, z jakich korzystają ich dzieci. Niemal połowa, bo 48% grupy uważa, że opiekunowie nie wyrażają zainteresowania w tej kwestii. Zdaniem 30% rodzice interesują się tym, co respondenci oglądają w telewizji, jednak jest to zainteresowanie pobieżne. Do rozmów z opiekunami na temat treści oglądanych w telewizji przyznaje się 22% badanych.

7. Ile godzin dziennie poświęcasz na oglądanie telewizji?

Wykres 7. Liczba godzin dziennie poświęconych przez respondentów na oglądanie telewizji

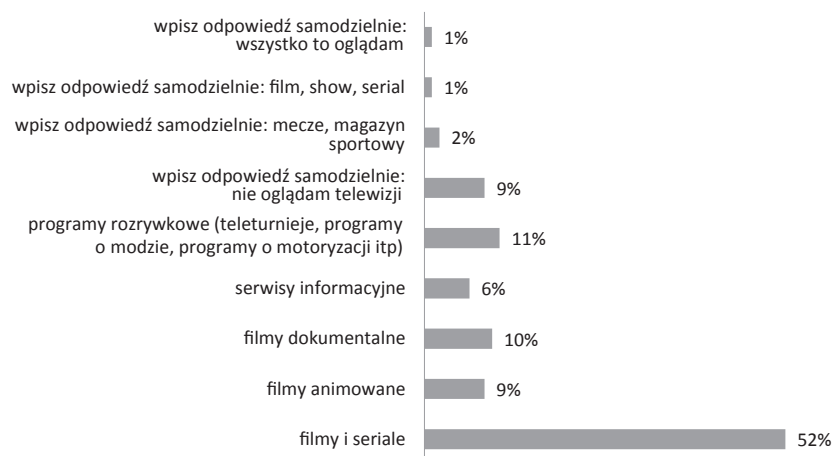

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Rezultaty badań przedstawione na powyższym wykresie 7 omawiają liczbę godzin poświęconych w ciągu dnia przez uczniów gimnazjum na oglądanie telewizji. Ponad połowa, bo 67% spędza na tej czynności od 1 do 2 godzin, a 3-4 godziny to dzienna dawka telewizji dla 15% grupy. Mniej niż co dziesiąty badany, bo 9% respondentów spędza przed ekranem telewizora ponad 4 godziny dziennie. Do nieoglądania telewizji w ogóle przyznaje się 10% ankietowanych.

8. Jakie programy w telewizji przyciągają najbardziej Twoją uwagę?

Wykres 8. Programy telewizyjne najczęściej przyciągające uwagę respondentów

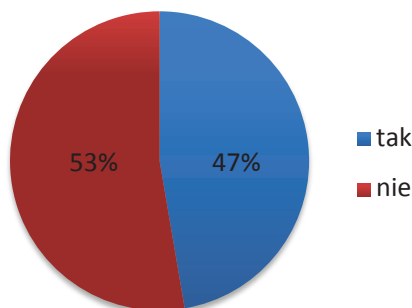

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Szczegółowa analiza przedstawiona na wykresie 8 ilustruje najczęściej wybierane przez przebadaną młodzież programy telewizyjne. Ponad połowa, bo 52% badanych uważa filmy i seriale za najbardziej przyciągające ich uwagę. Zainteresowanie programami rozrywkowymi wyraziło 11% ankietowanych, a filmami dokumentalnymi – 10%. Filmy animowane przyciągają uwagę 9% badanych. Niewiele, bo tylko 6% badanej grupy wyraża zainteresowanie serwisami informacyjnymi. Zainteresowanie magazynami sportowymi wyraziło 2% badanych. Brak zainteresowania jakimikolwiek programami w telewizji wyraziło 9% uczestników ankiety, a 1% przyznał, że ogląda wszystkie wymienione w ankiecie programy telewizyjne.

9. Czy Twoi rodzice rozmawiają z Tobą o programach telewizyjnych?

Wykres 9. Zainteresowanie rodziców programami telewizyjnymi

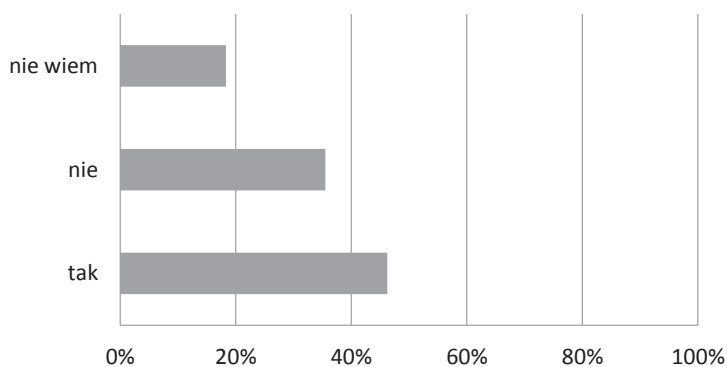

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Z analizy zebranego na wykresie 9 materiału wynika, że ponad połowa rodziców respondentów, bo aż 53%, nie rozmawia z nimi o programach telewizyjnych. Odmiennego zdania jest 47% badanych.

10. Czy Twoim zdaniem telewizja może stanowić zagrożenie?

Wykres 10. Stopień świadomości respondentów na temat zagrożeń ze strony telewizji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Według danych zebranych na powyższym wykresie 10 niemal połowa, bo 46% badanych uważa, że telewizja może stanowić zagrożenie. Odmiennego zdania jest 35% ankietowanych. Brak opinii wyraża 18% gimnazjalistów.

Analiza porównawcza przeprowadzonych badań

Respondenci przyznają się do różnego stopnia zainteresowania przeglądającymi przez nich treściami w telewizji z strony rodziców. W gimnazjum w Iwkowej całkowity brak zainteresowania tą kwestią ze strony opiekunów wyraziło 35% badanych, zdaniem 38% rodzice łatwo odpuszczają temat, a 28% ankietowanych rozmawia o tym z rodzicami. Z kolei w gimnazjum nr 3 wymienionych wyżej odpowiedzi udzieliło odpowiednio 48%, 30% i 22% badanych (wykres 1, wykres 6). W arkuszu ankietowym pojawiło się pytanie o liczbę godzin poświęconych dziennie na oglądanie telewizji. W obu szkołach najwięcej osób udzieliło odpowiedzi: 1-2 godziny. W gimnazjum w Iwkowej zaznaczyło ją 74% badanych, a w gimnazjum nr 3 – 67% badanych. Dla porównania w pierwszej szkole 12%, a w drugiej 10% odpowiedziało, że w ogóle nie ogląda telewizji (wykres 2, wykres 7).

Badania poruszały także kwestię programów telewizyjnych przyciągających najbardziej uwagę respondentów. Wśród dominujących odpowiedzi w gimnazjum w Iwkowej filmy i seriale stanowią 61%, a programy rozrywkowe 13%. Wyniki w gimnazjum nr 3 były dość podobne. Zainteresowanie filmami i serialami wyraziło 52% badanych, a programami rozrywkowymi 11%. Warto zwrócić uwagę na zainteresowanie młodzieży przemyskiej filmami dokumentalnymi, które ogląda 10% respondentów (wykres 3, wykres 8).

Kolejnym zagadnieniem rozpatrywanym w badaniach było zainteresowanie rodziców tym, co ich dzieci oglądają w telewizji. W gimnazjum w Iwkowej 54% badanych uważa, że rodzice interesują się tą kwestią. Dla porównania w gimnazjum nr 3 odpowiedzi przeczącej na to pytanie udzieliła 53% (wykres 4, wykres 9).

W ostatnim pytaniu ankietowym respondenci wyrażali swoją opinię na temat zagrożeń, jakie może stanowić telewizja. Uczniowie gimnazjum w Iwkowej w 71% uważają, że istnieje takie niebezpieczeństwo. Tego samego zdania jest 46% badanych w gimnazjum nr 3. Warto jednak zauważyć, że 35% nie widzi zagrożenia ze strony tych środków masowego przekazu, a 18% nie ma opinii na ten temat (wykres 5, wykres 10).

Zakończenie

Dzięki zebranych wynikom badań udało się zweryfikować poszczególne hipotezy szczegółowe. Pierwsza z nich zakłada, że zwiększona liczba godzin korzystania z telewizji może być czynnikiem zagrożenia. Badania przeprowadzone w środowisku miejskim wskazują na to, że młodzież nie jest do końca świadoma istnienia tego typu zagrożeń, jednocześnie korzystając z tego typu mediów w dużo większym wymiarze niż rówieśnicy z gimnazjum wiejskiego. Ci ostatni wykazali się większą świadomością zagrożeń, jakie niesie z sobą korzystanie z mediów. Kolejna hipoteza dotyczyła tego, czy brak zainteresowania ze strony rodziców może być czynnikiem zwiększającym zagrożenie ze strony mediów. Reasumując, przeprowadzone badania częściowo potwierdzają hipotezę główną. Zdaniem większości badanych media mogą stanowić zagrożenie dla współczesnej młodzieży, jednak świadomość takiego stanu rzeczy potwierdzają głównie uczniowie uczęszczający do gimnazjum w Iwkowej. Wynika z tego, że uczniowie ze wsi posiadają większą wiedzę i świadomość na ten temat.

Bibliografia

- Andrzejewska A., *Magia szklanego ekranu. Zagrożenia płynące z telewizji*, Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2007.
- Baum A., Łukasiewicz-Wieleba J., *Potencjał dzieci w kontekście odpowiedzialności rodziców*, w: *Rodzice nauczyciele media. Kto ponosi odpowiedzialność za wychowanie i edukację dzieci?*, red. A. Jegier, Difin, Warszawa 2013.
- Chodaczek-Wawrzak M., *Kształcenie kultury audiowizualnej młodzieży*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.
- Czerwiec M., *Media a wychowanie – szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlowej w Radomiu, Radom 2010.
- Gajda J., *Media w edukacji*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005.
- Izdebska J., *Media elektroniczne zagrażające współczesnemu dziecku – przejawy, przyczyny, wyzwania edukacyjne*, w: *Dziecko a zagrożenia współczesnego świata*, red. S. Guz, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin 2008.
- Izdebska J., *Rodzina, dziecko, telewizja. Szanse wychowawcze i zagrożenia*, Trans Humana, Białystok 1995.
- Koblewska J., *Szkoła i środki masowego oddziaływania*, PZWS, Warszawa 1987.
- Komorowska J., *Telewizja i wychowanie*, PWN, Warszawa 1991.
- Lemish D., *Dzieci i telewizja. Perspektywa globalna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.

- Łobacz M., *Telewizja szanse i zagrożenia wychowawcze*, Maternus Media, Tychy 2007.
- Łuszczek K., *Nowoczesna telewizja czyli bliskie spotkania z kulturą masową*, Maternus Media, Tychy 2004.
- Przybył M., *Mass media*, w: *Spoleczne konteksty edukacji medialnej*, red. G. Penkowska, Wydawnictwo Katedra, Gdańsk 2013.
- Sitarczyk M., *Dzieciństwo przed telewizorem. Konfrontacja poglądów rodziców i nauczycielek przedszkoli*, w: *Rodzina w mediach. Media w rodzinie*, red. M. Sitarczyk, Difin, Warszawa 2013.
- Sosnowski T., *Edukacja medialna dziecka wobec zagrożeń multimedialnych*, w: *Dziecko a zagrożenia współczesnego świata*, red. S. Guz, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin 2008.
- Tuszyńska-Bogucka W., *Dziecko w świecie telewizji*, w: *Media – przyjaciel czy wróg dziecka?*, red. W. Tuszyńska-Bogucka, eMPi2, Poznań 2006.